Dísztál - Millenniumi ornamentikával

Kerámia- és üveggyűjtemény

Leltári szám:	1398
Gyár / műhely:	Zsolnay-gyár (Pécs)
Készítés ideje:	1895
Készítés helye:	Pécs
Jelzés:	a hátoldalon, eosinmázban: ZSOLNAY PÉCS-1895; masszába nyomva: ZSOLNAY PÉCS 4194 (formaszám) 17; gyári papírcímkén: 4194/3 (formaszám); 2324 (dekorszám) 150509 (feloldatlan)
Anyag:	porcelánfajansz
Technika:	öntött; színes eosinmázakkal festett
Méretek:	magasság: 3 cm átmérő: 30,7 cm talpátmérő: 7,2 cm

A könnyű, vékonyfalú dísztál kerek talpgyűrűn áll, lapos kis öblét széles perem veszi körül. Előlapját türkizkék alapmázra festett mustra díszíti, amely a Zsolnay Vilmos és vegyész munkatársai (Petrik Lajos és Wartha Vince) által az 1890-es években kidolgozott fémlüszter festéssel készült. Az eljárás lényege, hogy az előzőleg kiégetett alapmáz felületére ezüstöt, rezet vagy más nehézfémet tartalmazó vasoxidos máz kerül, melyet redukciós eljárással égetnek ki. Az így készült máz rendkívül dekoratív, fémesen csillogó, irizáló, "színváltó" felületet képez. A technika később a hajnal istennője, Éósz neve nyomán eosin festés néven vált ismertté, az irizáló máz és a hajnalpír halványvörös fényének hasonlóságára utalva.

A dísztál dekorja mesterségbeli és művészi szempontból egyaránt kiérlelt példája ennek a technikának. A rendkívül aprólékosan és pontosan festett, finoman kontúrvonalazott mintázat összefonódó indákból és palmettákból áll. A tál tükrét középütt stilizált háromlevelű palmettacsokrokból felépülő rozetta díszíti, körülötte indafonatos sávval. A dísztál peremét rozettasor tagolja.

A dekor a honfoglalás kori fémleletek (közel-keleti eredetű) ornamentikájával, illetve az azokkal stiláris rokonságban álló szasszanidakori perzsa ötvösművészet motívumaival mutat rokonságot, a konkrét előkép azonban még meghatározásra vár. Az 1895-ben készült tál díszítésének stílusát minden bizonnyal a közelgő millennium határozta meg. A honfoglalás ezeréves jubileuma kapcsán megnövekedett az érdeklődés a korabeli régészeti leletek iránt, s különösen az 1890-es években napvilágra került leletek inspirálhatták a Zsolnay dísztál virtuóz, a honfoglalás korát idéző ornamentikáját. A tál dekorjához igen hasonló például az 1890-ben Beregszász mellett egy gazdag lovassírban talált aranyozott ezüst sövegcsúcs palmettaleveles mintázata (lásd itt), de a palmettás, indás összefonódó mustra leginkább a honfoglalás kori sírokban talált domborműves (aranyozott) ezüst tarsolylemezekről vált ismertté. Ezek egyik jelentős emléke, a tarcali tarsolylemez épp a dísztál készítését megelőző évben, 1894-ben került elő, míg a műfaj két másik emléke, az 1868-ban talált galgóci és az 1870-ben előkerült szolyvai már szélesebb körben is jól ismertek voltak.

A honfoglalás kori régészeti leletek Huszka József nagy hatású, az 1880-as években kidolgozott ornamentika-elméletében is kitüntetett szerepet kaptak, amely a nemzeti formanyelvet három forrásból: a népművészetből, a honfoglalás kori régészeti leletekből és a közel-keleti díszítőművészetből vezette le. Huszka jellegzetesen ahistorikus elmélete közvetlen kapcsolatot és kontinuitást feltételezett, illetve mutatott ki a népvándorlás kori, az "ősi szkíta" és a perzsa motívumok, valamint saját korának népművészete között.

A dísztál feltehetően szerepelt az 1896. évi millenniumi kiállításon. Az itt bemutatott Zsolnay-kollekció jelentős részét 1896 decemberében Zsolnay Vilmos az Iparművészeti Múzeumnak ajándékozta, majd az intézmény vásárlásokkal is gyarapította millenniumi Zsolnay-gyűjteményét.

A dísztál dekorjához hasonló, gazdag, palemttás, indafonatos, keleties motívumok díszítik a Zsolnay gyár egy 1896-ban készült vázáját is (ltsz. 1348). Az ezzel a dekorral készült vázákat még az 1910 körüli években is gyártotta a Zsolnay cég (ltsz. 20920, 20921).

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

Irodalom

- Szerk.: Pataki Judit: *Az idő sodrában. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek története*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2006. - Nr. 32. (Csenkey Éva)
- Szerk.: Csenkey Éva, Steinert Ágota: *Hungarian Ceramics from the Zsolnay Manufactury, 1853-2001*. Yale University Press, New Haven és London, 2002. - Nr. 55.
- Szerk.: Mikó Árpád, Sinkó Katalin: *Történelem - kép. Múlt és művészet kapcsolata Magyarországon*. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2000. - Nr. XV.10. (Csenkey Éva)
- a kiállítást rendezte: Batári Ferenc, Vadászi Erzsébet: *Historizmus és eklektika. Az európai iparművészet stíluskorszakai*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1992. - Nr. 261. (Csenkey Éva)
- Csenkey Éva: *A magyar szecesszió kerámiaművészete*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1985. - Nr. 28.

